

Wijzigingen van de Pensioen- en spaarfondsenwet

W.P.M. Thijssen¹

46 Op 28 juni 1994 is een voorstel tot wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet (PSW) en enkele andere wetten aangenomen door de Eerste Kamer. Het betreft wetsvoorstel 23 123. De wijzigingswet is in werking getreden met ingang van 8 juli 1994. In dit artikel komen de wijzigingen aan de orde voor zover ze van invloed zijn op de pensioenaanspraken van werknemers.

— Partnerpensioen

Aan de opsomming van pensioensoorten in art. 1, lid 1, aanhef en onder a PSW is partnerpensioen toegevoegd. Het gevolg is dat een werkgever die partnerpensioen in zijn pensioenregeling heeft opgenomen of opneemt, de aanspraken op partnerpensioen vanaf 8 juli 1994 moet waarborgen volgens het in de PSW bepaalde. Dat betekent dat het partnerpensioen moet worden uitgevoerd door een bedrijfspensioenfonds, een ondernemingspensioenfonds of een verzekeringsmaatschappij.

Ingeval van ontslag vóór de pensioendatum dient een naar redelijkheid vast te stellen aanspraak op partnerpensioen te worden toegekend, op overeenkomstige wijze als voor weduwen- en weduwnaarspensioen (art. 8 PSW). Opmerkelijk is dat de in de PSW opgenomen regeling voor het afsplitsen van een 'bijzonder' weduwen- of weduwnaarspensioen ingeval van beëindiging van huwelijk niet analoog van toepassing zal zijn op partnerpensioen (art. 8a en art. 8c PSW). Waarschijnlijk is de achtergrond, hoewel dat niet expliciet uit de toelichting blijkt, dat ongehuwd samenwonenden geen wettelijke zorgplicht ten opzichte van elkaar hebben. In verband daarmee werd het niet nodig geoordeeld om een wettelijke verplichting op te

1. Mr. W.P.M. Thijssen is advocaat bij Nauta Dutilh, Rotterdam.

nemen tot het afsplitsen van een 'bijzonder' partnerpensioen ingeval van beëindiging van een partnerrelatie.

— Geen waarborgverplichting voor middellijk grootaandeelhouder

De beschermende werking van de PSW houdt in dat toegezegde pensioenen moeten worden gewaarborgd door ze te doen uitvoeren door een pensioenfonds of een verzekeringsmaatschappij. Al sinds 1981 geldt een wettelijke uitzondering op de waarborgverplichting voor een werknemer/grootaandeelhouder. Deze uitzondering is geregeld in art. 2, lid 3, aanhef en onder c PSW. Een werknemer/grootaandeelhouder die houder is van aandelen in een vennootschap die ten minste een tiende gedeelte van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen kan de voor hem geldende pensioenregeling, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan, in eigen beheer uitvoeren. Aan een middellijk grootaandeelhouder werd tot 8 juli 1994 op zijn verzoek ontheffing van de waarborgverplichting verleend. De mogelijkheid om ontheffing te vragen berustte op art. 29 PSW. Een middellijk grootaandeelhouder is een persoon die, bijvoorbeeld via een houdstermaatschappij, indirect houder is van aandelen die tenminste een zelfde gedeelte van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen. De wettelijke regeling verleent het ontheffingenbeleid een wettelijke status.

— Pensioentoezegging aan oudere werknemer

Met het oog op pensioentoezeggingen aan werknemers van 60 jaar of ouder en aan werknemers in de leeftijdscategorie 51-60 jaar is vanaf 8 juli 1994 in een wettelijke uitzondering op de waarborgverplichting voorzien. De uitzondering is opgenomen in art. 2, lid 3, aanhef en onder d PSW. De uitzondering zal nader worden geregeld in een uitvoeringsbesluit. De regeling heeft tot gevolg dat voor werknemers in de leeftijdscategorie 51-60 jaar de waarborgverplichting niet geldt voor zover de ten behoeve van werknemers in deze leeftijdscategorie verschuldigde bedragen de bedragen die voor de werknemer verschuldigd zouden zijn indien hij 50 jaar zou zijn overtreffen. Voor pensioentoezeggingen aan werknemers van 60 jaar of ouder geldt de waarborgverplichting zondermeer niet. De nieuwe regeling houdt een bestendiging van het huidige ontheffingenbeleid in. De bedoeling is een bijdrage te leveren aan het bestrijden van de 'witte vlek'. Met de term 'witte vlek' worden de werknemers aangeduid die om wat voor reden dan ook in het geheel niet over een pensioenregeling beschikken.

— Verbod om deeltijdwerkers uit te sluiten

In de PSW is met ingang van 8 juli 1994 een regeling opgenomen die inhoudt dat deeltijdwerkers die tot een groep van werknemers behoren waarvoor een pensioenregeling geldt, niet van de deelneming aan die pensioenregeling mogen worden uitgesloten omdat ze in deeltijd werken. De regeling voor deeltijdwerkers is opgenomen in het nieuwe art. 2a PSW. Om te voorkomen dat deeltijdwerkers door middel van 'trucs' toch worden uitgesloten, is voorzien in een aantal specifieke voorschriften. Het eerste voorschrift is dat een minimum loongrens voor toetreding tot de pensioenregeling voor deeltijdwerkers naar evenredigheid in aanmerking moet worden genomen. Het tweede voorschrift houdt in dat ook de franchise voor deeltijdwerkers naar evenredigheid dient te worden vastgesteld. Het derde voorschrift heeft betrekking op invaliditeitspensioenen. Bij het toekennen van een invaliditeitspensioen is onderscheid tussen werknemers dat uitsluitend op de arbeidsduur is gebaseerd niet toegestaan. Een deeltijdwerker met een feitelijk salaris beneden het wettelijk minimumloon mag worden uitgesloten van WAO-gat reparatie. Zo wordt voorkomen dat zijn WAO-uitkering vermeerderd met de WAO-ervangende uitkering zijn salaris vóór het ingaan van de WAO-uitkering overtreft.

— Flexibilisering van pensioenregelingen

Veel pensioenregelingen kennen aan gehuwde werknemers naast ouderdompensioenen een weduwen- of weduwnaarspensioenen toe. De flexibiliseringstrend heeft geleid tot het opnemen van een wettelijke regeling die inhoudt dat gehuwde deelnemers een wettelijk recht krijgen om in ruil voor weduwen- of weduwnaarspensioenen te kiezen voor een hoger ouderdompensioen of een eerder ingaand ouderdompensioen, of andersom. De bepaling is opgenomen in het nieuwe art. 2b PSW. Opvallend is dat de wettelijke regeling niet geldt voor partnerpensioenen. De hier behandelde bepaling treedt pas met ingang van 1 januari 2000 in werking.

— Gelijke behandeling ook voor toeslagen op partnerpensioenen

Al met ingang van 1 augustus 1987 is in art. 8, lid 7 PSW voorzien in een wettelijke regeling voor gelijke behandeling van slaper-gepensioneerden en actief-gepensioneerden bij toeslagverlening. Een slaper-gepensioneerde is een gepensioneerde waarvan het dienstverband niet direct aansluitend op de ingang van zijn pensioen is geëindigd. Onder toeslagverlening wordt voorwaardelijke indexering van pensioenrechten, meestal aan de hand van een prijs- of loonindexcijfer, verstaan. Met ingang van 1 januari 1992 is de gelijke

behandeling bij het verlenen van toeslagen uitgebreid tot slapers. Slapers zijn werknemers die vóór de voor hen geldende pensioendatum uit dienst getreden zijn. De regeling voor slapers is opgenomen in art. 8, lid 8 PSW. Het laatstgenoemde voorschrift berust op de initiatiefwet Nypels/Groenman, genoemd naar de indieners van een wetsvoorstel dat met ingang van 1 januari 1992 tot wijziging van de PSW heeft geleid. Zowel het voorschrift voor gelijke behandeling van slaper-gepensioneerden met actief-gepensioneerden als het voorschrift dat slapers in het kader van toelagverlening gelijk behandeld moeten worden met gepensioneerden zijn met ingang van 8 juli 1994 voor partnerpensioen gaan gelden. Daartoe zijn de leden 7 en 8 van art. 8 PSW aangepast. De in de PSW opgenomen bepalingen gelden voor bij pensioenfondsen ondergebrachte pensioenregelingen. Voor rechtstreeks verzekerde pensioenregelingen zijn overeenkomstige voorschriften opgenomen in art. 9, leden 6-10 van de Regelen verzekeringsovereenkomsten PSW (de Regelen). Deze Regelen zijn van toepassing op bij verzekeringsmaatschappijen ondergebrachte pensioenregelingen.

— Beschikbare premiereregelingen

In art. 9, lid 7 en art. 21 van de Regelen is sinds geruime tijd bepaald dat de affinancieringsverplichting voor ouderdomspensioen in geval van ontslag vóór de pensioendatum niet geldt voor beschikbare premiereregelingen. Een beschikbare premiereregeling is een pensioenregeling die recht geeft op aanspraken waarvan de hoogte uitsluitend afhangt van de door de werkgever beschikbaar gestelde financiële middelen. Een soortgelijke bepaling is nu in art. 8, lid 12 PSW opgenomen voor beschikbare premiereregelingen die worden uitgevoerd door een pensioenfonds.

— Informatievoorschriften voor pensioenfondsen

Met ingang van 1 januari 1995 zullen pensioenfondsen verplicht zijn om de deelnemers op de hoogte te stellen van de inhoud van de statuten en reglementen van het pensioenfonds. Tevens zullen deelnemers jaarlijks schriftelijk van wijzigingen in de statuten en reglementen van het pensioenfonds op de hoogte moeten worden gesteld. Daarnaast zal jaarlijks een opgave van de hoogte van de te bereiken pensioenen moeten worden gegeven. Aan 'belanghebbenden' (bijvoorbeeld de echtgenoot of echtgenote van een deelnemer) moeten de statuten en reglementen desgevraagd ter beschikking worden gesteld. Uit de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel blijkt dat een pensioenfonds kan voldoen aan de verplichting om een deelnemer op de hoogte te stellen van de

inhoud van de statuten en reglementen van het pensioenfonds, door aan de deelnemer een exemplaar van de statuten en reglementen te overhandigen. In verband met deze informatievoorschriften is art. 17 PSW geheel vervangen. De kans bestaat dat bij een volgende wijziging van de PSW pensioenfondsen zullen worden verplicht om een populaire toelichting op de statuten en reglementen aan de deelnemers ter beschikking te stellen.

Op verzoek van een deelnemer of een gewezen deelnemer dient een pensioenfonds op grond van het nieuwe art. 17a PSW een opgave van de hoogte van de opgebouwde aanspraken te verstrekken. De opgave dient binnen drie maanden nadat het verzoek is gedaan door het pensioenfonds te worden verstrekt. Dit informatievoorschrift is van belang in verband met de ingewikkelde regeling voor lijfrentepremie-aftrek in art. 45 van de Wet op de inkomstenbelasting 1964. Voor de lijfrentepremie-aftrek geldt sinds 1 januari 1992 een ingewikkeld tranche-systeem. De maximale aftrek is sinds die datum ondermeer afhankelijk van de pensioenaanspraken van de belastingplichtige.

— Afkoop van pensioen in verband met emigratie en afkoop van gering pensioen

Afkoop van pensioen dat wordt ontleend aan een pensioenfonds in verband met voorgenomen emigratie is met ingang van 8 juli 1994 niet meer mogelijk. Het vervallen van de mogelijkheid van afkoop in verband met een voornemen tot emigratie berust op het schrappen van art. 32a, lid 2 PSW. Afkoop van pensioenen die bij verzekeringsmaatschappijen zijn ondergebracht in verband met emigratie en afkoop van pensioenen die bij een pensioenfonds zijn ondergebracht in verband met voltooide emigratie is sinds 5 februari 1994 al niet meer mogelijk. Met ingang van die datum is het tot die datum geldende art. 16, lid 3 van de Regelen voor bij een verzekeringsmaatschappij ondergebrachte pensioenregelingen vervallen. Bovendien is art. 4 van de zogenaamde Afkoopbeschikking vervallen. Art. 4 van de Afkoopbeschikking bood de mogelijkheid om bij een pensioenfonds ondergebrachte pensioenen af te kopen in verband met voltooide emigratie. De wijzigingen van de Regelen en de Afkoopbeschikking berusten op de beschikking van 3 februari 1994, Stcrt. 1994, 25, in werking getreden op 5 februari 1994. Sinds 8 juli 1994 gelden voor bij pensioenfondsen ondergebrachte pensioenregelingen en voor bij verzekeringsmaatschappijen verzekerde pensioenregelingen dezelfde regels.

Het is omstreden of de Beschikking van 5 februari 1994 op grond waarvan de mogelijkheid van afkoop in verband met emigratie voor bij een verzekeringsmaatschappij ondergebrachte pensioenen is ingetrok-

ken, rechtsgeldig is. In de PSW is immers bepaald dat de rechtspositie van werknemers waarvan de pensioenregeling bij een verzekeringsmaatschappij is ondergebracht niet ongunstiger mag zijn dan de rechtspositie van werknemers waarvan de pensioenregeling bij een pensioenfonds is ondergebracht. In de toelichting op de hiervoor bedoelde beschikking heeft de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uiteengezet dat naar zijn mening geen sprake was van een ongeoorloofd onderscheid. Uit een uitspraak van de President van de Rechtbank Den Haag van 10 mei 1994 blijkt dat de President van de Rechtbank het standpunt van de Staatssecretaris deelt. De uitspraak van de President van de Rechtbank Den Haag is niet officieel gepubliceerd.

Pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen zullen in méér gevallen pensioenen in het buitenland moeten uitbetalen. Zij vrezen met de kosten van het betalingsverkeer te worden opgezadeld. In verband hiermee is de regeling voor afkoop van gering pensioen verruimd. De verruiming houdt in dat de tot 8 juli 1994 geldende grens van f 360 wordt verhoogd tot f 600. Voor pensioenen die in het buitenland moeten worden uitbetaald wordt de grens van f 600 verdubbeld. Het bedrag van f 600 wordt geïndexeerd volgens het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie. De regeling berust op het nieuwe art. 32, lid 5 PSW.

Wettelijk recht op waarde-overdracht

Sinds 1 augustus 1987 bestaat de bevoegdheid voor pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen om mee te werken aan waarde-overdracht. De bevoegdheid tot waarde-overdracht is voor bij een pensioenfonds ondergebrachte pensioenregelingen opgenomen in art. 32a PSW en voor bij een verzekeringsmaatschappij ondergebrachte pensioenregeling opgenomen in het overeenkomstige art. 16 van de Regelen. Van de bevoegdheid tot waarde-overdracht is door verzekeraars, pensioenfondsen en werkgevers gebruik gemaakt door het oprichten van een overkoepelend circuit voor waarde-overdracht, de Stichting Dienstverlening Samenwerkingsverband (SDS). Circuits voor waarde-overdracht die al vóór 1 augustus 1987 bestonden zijn inmiddels toegetreden tot de SDS. Al met al heeft de oprichting van de SDS een zeer belangrijke bijdrage geleverd aan het oplossen van de pensioenbreukproblematiek. Waarde-overdracht volgens de regels van de SDS brengt mee dat werknemers in geval van verhoging van de pensioengrondslag na de datum waarop zij in dienst treden bij een nieuwe werkgever, pensioenaanspraken verwerven over de extra dienstjaren die door het inbrengen van de overdrachtswaarde zijn ingekocht. Werknemers die op of na 8 juli 1994 vóór de voor hen

geldende pensioendatum met ontslag gaan, krijgen een wettelijk recht op waarde-overdracht. Het wettelijk recht op waarde-overdracht is momenteel geregeld in art. 32b PSW. Voor de uitvoerbaarheid van het wettelijk recht op waarde-overdracht was het noodzakelijk om te voorzien in algemeen geldende rekenregels voor het berekenen van overdrachtswaarden. Inmiddels is in de Stichting van de Arbeid overeenstemming bereikt over de inhoud van dergelijke rekenregels. Hoofregel is dat overdrachtswaarden zullen worden berekend op basis van de zogenaamde ongekorte 4%-reserve. Op basis van de aldus overeengekomen rekenregels is ter vervanging van de SDS het zogenaamde '4%-circuit' voor waarde-overdracht opgericht. Het valt te verwachten dat bestaande circuits voor waarde-overdracht zich zullen aansluiten bij het 4%-circuit. In dat geval zullen waarde-overdrachten in vrijwel alle gevallen op basis van dezelfde rekenregels worden uitgevoerd. Een resultaat dat op instigatie van de Stichting van de Arbeid op basis van zelfregulering door de belangenorganisaties van pensioenuitvoerders is bereikt.

Het schrappen van het kortingsverbod in de AOW en de AWW

In de AOW en de AWW was bepaald dat de zogenaamde structurele delen van de AOW-uitkering en de vakantietoeslag geen onderdeel mochten uitmaken van de franchise in een pensioenregeling. De structurele delen van de AOW-uitkering zijn de verhogingen van de AOW in de 70-er jaren die er uiteindelijk toe hebben geleid dat het niveau van de AOW aan dat van het wettelijk minimumloon werd gekoppeld. Be-doeling van het zogenaamde kortingsverbod was dat de structurele delen en de vakantietoeslag feitelijk ten goede zouden blijven komen aan gepensioneerde werknemers. Voor 'goede' pensioenregelingen kon ontheffing van het kortingsverbod worden verkregen. Een 'goede' pensioenregeling was in dit verband een pensioenregeling waaraan pensioenaanspraken werden ontleend die verband hielden met het laatstverdiende salaris en die bovendien werden geïndexeerd aan de hand van een prijs- of loonindexcijfer. Omdat de regeling gezien het huidige niveau van pensioenregelingen uit de tijd is, is het kortingsverbod geschrapt. Het schrappen van het kortingsverbod is gerealiseerd door het laten vervallen van art. 72 en 73 AOW en art. 21a en 21b AWW.

In veel pensioenregelingen waarvoor ontheffing van het kortingsverbod werd verleend, was de franchise gesteld op een aan de AOW-uitkering gekoppeld bedrag, verminderd met het gedeelte van de AOW-uitkering dat op grond van het kortingsverbod buiten beschouwing moest blijven. Het vervallen van het

kortingsverbod heeft tot gevolg dat de franchise in dergelijke pensioenregelingen automatisch wordt verhoogd. Verhoging van de franchise leidt tot verlaging van de pensioenaanspraken van de deelnemers. Om dit ongewenste neveneffect te voorkomen is in een overgangsbepaling voorzien. Het overgangsrecht is opgenomen in art. XI en XII van de Wijzigingswet. De overgangsbepaling houdt in dat het schrappen van het kortingsverbod niet van invloed is op pensioenaanspraken opgebouwd tot 8 juli 1994. Voorts houdt de overgangsbepaling in dat het vervallen van het kortingsverbod pas dan gevolgen heeft voor op 8 juli 1994 bestaande pensioenregelingen, zodra tot wijziging van de pensioenregeling in verband met het vervallen van het kortingsverbod wordt overgegaan.

— Inhaalpensioen voor vrouwelijke werknemers

De rentebaten van het Fonds Voorheffing Pensioenverzekering (FVP) worden sinds 1 januari 1988 aangewend voor voortzetting van de pensioenopbouw voor werknemers die recht hebben op een loongerelateerde uitkering krachtens de WW. Met ingang van 8 juli 1994 is de mogelijkheid geboden dat de financiële middelen van het FVP tevens worden aangewend voor een bijdrage in de kosten voor het verwerven van pensioenaanspraken voor vrouwelijke werknemers die in het verleden van de deelneming aan pensioenregelingen zijn uitgesloten op grond van hun geslacht. De regeling voor het inhaalpensioen berust op art. VII van de wetwijziging op grond waarvan de wet waarop het FVP berust wordt gewijzigd. Het zal met name gemiste aanspraken over de periode vóór 17 mei 1990 betreffen. Op 17 mei 1990 heeft het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen immers het Barber-arrest gewezen, op grond waarvan gelijke behandeling van mannen en vrouwen in aanvullende pensioenregelingen vanaf die datum verplicht is (HvJ EG 17 mei 1990, NJ 1992, 436). Opvallend is dat het inhaalpensioen niet uitsluitend uit de rentebaten van het FVP hoeven te worden bekostigd. Een verruiming van de aanwending van de middelen van het FVP!

— Tot besluit

In dit artikel zijn in vogelvlucht de belangrijkste wijzigingen van de PSW die gevolgen hebben voor de pensioenrechten van werknemers behandeld. De wijziging van de PSW is de eerste fase van wetgeving naar aanleiding van de Pensioennota. Een technische herziening van de PSW is momenteel bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in voorbereiding. Op het terrein van de pensioenwetgeving is voorlopig nog geen rust te verwachten.
